

MESEM'e Kayıtlı Turizm Öğrencilerinin İş Yükü ile Tükenmişlik Düzeyi Arasındaki İlişkide İş-Serbest Zaman ve İş-Okul Çatışmasının Aracılık Rolü ve Sektöre Yönelik Tutum (The Mediating Role of Work-Leisure Time and Work-School Conflict in the Relationship Between Workload and Burnout Level of Tourism Students Registered in MESEM and Attitude Towards the Sector)

Sait DURĞUN^a , Ahmet TAYFUN^b , * Cemal Ersin SİLİK^c

^a Süleyman Demirel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Tourism Management, Isparta/Türkiye

^b Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Management, Ankara/Türkiye

^c Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Tourism, Department of Recreation Management, Ankara/Türkiye

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi: 25.10.2023

Kabul Tarihi: 25.12.2023

Anahtar Kelimeler

İş yükü

Tükenmişlik

İş-serbest zaman çatışması

İş-okul çatışması

Sektöre yönelik tutum

MESEM

Öz

Bu çalışma, turizm sektöründe çalışan Mesleki Eğitim Merkezi (MESEM) öğrencilerinin iş yükünü, yaşadıkları iş-okul ve iş-serbest zaman çatışmalarını, tükenmişliğin yaygınlığını ve turizm sektöründe kalma niyetlerini araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın evreni, Türkiye'nin başlıca turistik destinasyonlarından birisi olan Antalya ilindeki turizm sektöründe çalışan MESEM'e kayıtlı öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma verileri için anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan toplam 317 öğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur. Verilerin analizinde öncelikle katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla betimsel analiz yapılmıştır. Daha sonra ölçüm modelini ve hipotezleri test etmek için SmartPLS 4. paket programı kullanılarak kısmi en küçük kareler SEM (PLS-SEM) analizleri yapılmıştır. Bulgular, MESEM öğrencilerinin turizm sektörüne aktif olarak katılırken yaşadıkları ciddi iş yükünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu iş yükü, iş dışı zamanlarının bozulmasına önemli ölçüde neden olmakta ve iş-okul-serbest zaman çatışmalarını yoğunlaştırmaktadır. Ayrıca analiz sonuçları, hem iş-serbest zaman çatışmasının hem de iş-okul çatışmasının iş yükü ile tükenmişlik arasındaki ilişkide aracı rolü olduğunu doğrulamıştır. Buna göre, MESEM öğrencilerinin haftada dört gün çalıştıkları turizm işletmelerinin iş talepleri öğrenciler üzerinde ciddi bir baskı oluşturmakta, iş, eğlence ve eğitim arasındaki dengeyi bozmakta ve sonuçta tükenmişliğe yol açmaktadır.

Keywords

Workload

Burnout

Work-leisure conflict

Work-school conflict

Attitude towards the sector

MESEM

Abstract

This study aims to investigate the workload of Vocational Education Center (MESEM) students working in the tourism sector, the work-school and work-leisure conflicts they experience, the prevalence of burnout and their intentions to stay in the tourism sector. The population of the research consists of students registered to MESEM working in the tourism sector in Antalya, one of the main touristic destinations in Türkiye. Survey technique was used for research data. A total of 317 students who participated in the research voluntarily constituted the sample group. In the analysis of the data, descriptive analysis was first conducted to determine the socio-demographic characteristics of the participants. Then, partial least squares SEM (PLS-SEM) analyzes were performed using the SmartPLS 4th package program to test the measurement model and hypotheses. The findings clearly reveal the serious workload that MESEM students experience while actively participating in the tourism sector. This workload significantly disrupts non-work time and intensifies work-school-leisure conflicts. In addition, the analysis results confirmed that both work-leisure conflict and work-school conflict have a mediating role in the relationship between workload and burnout. Accordingly, the job demands of tourism businesses where MESEM students work four days a week put serious pressure on students, disrupt the balance between work, entertainment and education, and ultimately lead to burnout.

Makalenin Türü

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar

E-posta: cemal.silik@hbv.edu.tr (C. E. Silik)

DOI: 10.21325/jotags.2023.1338

GİRİŞ

Rekabetçi ve küreselleşen turizm pazarında giderek daha karmaşık hale gelen turist ihtiyaçlarını karşılamak ve dünyanın artan turizm gelirlerinden paylarını en üst düzeye çıkarmak için pek çok ülke turizm endüstrisine önemli yatırımlar yapmaktadır. Ancak özellikle Akdeniz çanağında bulunan ülkeler turizm açısından benzer çekiciliklere (deniz, güneş, kum, kültür, tarih) sahiptir (Yeşiltaş, Öztürk & Hemmington, 2010). Dolayısıyla bu destinasyonların, pazar paylarını arttırmak için sundukları turizm ürünlerini rakiplerinden farklılaştırmaları gerekmektedir. Bu bağlamda hizmet kalitesine ve tüketici deneyimine yansıyan insan kaynaklarının katkısı, yüksek kaliteli uluslararası turizm ürününün sunulmasında önemli bir unsurdur. Sonuç olarak, insan kaynaklarına yatırım turizmin gelişmesinin önemli bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır (Yeşiltaş vd., 2010).

Son yıllarda sektörün gelecek iş gücünü temsil eden ve eğitimlerini sürdürürken işgücüne aktif olarak katılan Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) öğrencileri turizmin artan insan kaynağı ihtiyacına destek olmaktadır. Çıraklık eğitimine dayanan MESEM, öğrencileri, başarı sağlayabilecekleri bir meslek seçimi için meslekler hakkında bilgilendirmek, eğitim sistemi ile çalışma hayatı arasındaki ilişkiyi güçlendirmek ve Türkiye'deki meslek sahibi insan ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla pek çok farklı sektörde faaliyetlerini sürdürmektedir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2023a). MESEM öğrencileri haftada 1 gün okulda teorik olarak ders görmekte, 4 gün işletmelerde beceri eğitimi almaktadırlar.

Turizm sektöründe çalışan MESEM öğrencileri, okulda öğrendikleri teorik bilgileri turizm sektöründeki pratik deneyimlerle dengelemelerini gerektiren zorlu ikili bir rol üstlenmektedirler. İkili rollerinin doğasında olan sorumluluklar -uzun çalışma saatleri, aşırı iş yükü, eğitim ve mesleki taahhütlerini dengeleme ihtiyacı- fiziksel ve duygusal açıdan yorucu olabilmekte ve potansiyel olarak genel refahlarını ve eğitim başarılarını etkileyebilmektedir. Bu durum, MESEM öğrencilerinin deneyimleri hakkında eğitim kurumlarını, işverenleri ve politika yapıcıları bilgilendirebilecek yeni araştırmalara olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Ancak mevcut literatürde turizm sektöründe çalışan MESEM'e kayıtlı öğrencilere yönelik bir araştırma bulunmamaktadır.

Bu çalışma MESEM'e kayıtlı olan ve turizm sektöründe çalışan öğrencilerin sektör ile okul arasındaki bu ikili rollerini derinlemesine inceleme ihtiyacından hareket etmektedir. Çalışma özellikle bu öğrencilerin omuzladığı iş yükünü, yaşadıkları iş-okul ve iş-serbest zaman çatışmalarını, tükenmişliğin yaygınlığını ve turizm sektöründe kalma niyetlerini araştırmayı amaçlamaktadır. Söz konusu farklı boyutlar, genç profesyonellerin deneyimlerini ve gelecekteki gidişatlarını şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır. Çalışma sonuçları, turizm sektöründeki MESEM öğrencilerinin karşılaştıkları zorlukları ve iş yüklerinin hayatlarının çeşitli yönleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bulgular turizm iş gücünün sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik etkili destek mekanizmaları ve stratejiler geliştirilmesi için politika yapıcılara değerli bilgiler sunmaktadır.

Kavramsal Çerçeve ve Hipotez Geliştirme

Mesleki Eğitim

Mesleki eğitim ve öğretim, yetişkinlerin becerilerini geliştirebilmeleri, güncelleyebilmeleri ve yükseltebilmeleri için yaşam boyu öğrenmeye katılımının desteklenmesi açısından çok önemlidir. Ayrıca ulusal düzeyde ekonomik kalkınma ve toplumsal refahın oluşturulmasında da önemli bir paya sahiptir (CEDEFOP, 2023; Özer, 2021).

Avrupa Birliği'nin mesleki eğitim ile ilgili politikalarını geliştirmek amacıyla oluşturulan Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (CEDEFOP) tarafından yapılan tanımlamaya göre mesleki eğitim, genel anlamda iş gücü piyasasında bir iş veya mesleği yapabilmek için gerekli olan bilgi, yöntem, beceri, ehliyet ve liyakatin, eğitim ve terbiye yolu ile kişilere kazandırılmasıdır. Mesleki eğitime, yaşam boyu öğrenme yaklaşımına uygun olarak örgün eğitim kurumları ile ulaşılabileceği gibi yaygın eğitim kurumları ile de ulaşılabilmektedir. T.C. Millî Eğitim Bakanlığına göre mesleki ve teknik eğitim, sosyal ve ekonomik sektörler ile işbirliği yapılarak ulusal ve uluslararası mesleki liyakate, mesleki ahlak ve değerlere sahip, girişimci, yenilikçi, üretken ve ekonomiye değer katan nitelikli iş gücü yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim, 12. ve 18. yüzyıllar arasında geleneksel yöntemlerle esnaf ve sanatkâr teşkilatları tarafından yürütülmüştür. Selçuklular döneminde "Ahilik", Osmanlılar döneminde ise "Gedik" ve "Lonca" teşkilatları ön plana çıkmıştır. 1860'lı yıllardan itibaren meslek öğretimi, örgün eğitim kurumları olarak ele alınan san'at okullarında verilmeye başlanmıştır. Mesleki ve teknik eğitime yönelik en önemli düzenlemelerden birisi de mesleki eğitime yönelik temel kuralları belirleyen 1986 yılında çıkartılmış olan 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu ile yapılmıştır. Bu kanun, günümüzde uygulanan mesleki ve teknik eğitim sisteminin alt yapısını oluşturması bakımından önem arz etmektedir. 2016 yılına gelindiğinde kabul edilen 6764 sayılı kanun ile ustalık eğitimi yaygın eğitimden ayrılarak zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. Böylelikle, mesleki eğitim merkezleri, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü uhdesine verilmiştir (Açıkgöz, 2021: s.73).

Başka bir tanımlamaya göre mesleki eğitim, kişilere çalışma yaşamında belirli bir meslek ile alakalı bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran, aynı zamanda kişilerin yeteneklerini de farklı yönleriyle geliştiren eğitimi ifade etmektedir (Alkan vd., 2001: s.4). Benzer bir tanımlamaya göre mesleki eğitim, belirli bir toplumdaki bütün kişilere yönelik gerekli olan ve ihtiyaçların karşılanmasında belirli bir meslek alanını kapsayan bilgi ve becerileri kazandırarak bu alanda eğitim gören kişilerin yeteneklerini de farklı yönden geliştiren eğitim-öğretim sürecidir (Alkan & Doğan, 1994). Genel anlamda mesleki eğitim, kişilerin meslek sahibi olmaları ve bu meslekten gelir sağlayabilmeleri için verilen eğitimi ifade etmektedir. Buradaki temel husus, birey, meslek ve eğitimidir (Buluç, 2001).

Mesleki ve teknik eğitim günümüzde örgün ve yaygın eğitim olarak verilmektedir. Örgün eğitimde, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde mesleki eğitim verilmektedir. Ortaöğretim düzeyinde, Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri, Çok Programlı Liseler ve Mesleki Eğitim Merkezleri aracılığı ile verilmektedir. Ayrıca 2017 yılından itibaren mesleki eğitim merkezlerinde verilen çıraklık eğitimi de 4+4+4 zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. Cumhuriyetin kurulmasından itibaren mesleki eğitime verilen önem istatistiklere de yansımaktadır. Buna göre, 1923-1924 yıllarında 64 tane olan mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumu sayısı, 1940-1941 yılında 103'e, 1960-1961'de 530'a, 1980-1981'de 1.864'e, 2000-2001'de 3.732'ye, 2010-2011'de 5.179'a, 2020-2021 yılında da 6.096'ya kademeli bir biçimde yükselmiştir. İlgili dönemlerdeki öğretmen ve öğrenci sayılarında da kademeli bir biçimde artış yaşanmıştır (Alp & Çalış, 2022).

Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM)

Mesleki Eğitim Merkezleri öğrencilerin, başarı sağlayabilecekleri bir meslek seçimi için meslekler hakkında bilgilendirilmeleri, eğitim sistemi ile çalışma hayatı arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi ve Türkiye'deki nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda merkezler, Türkiye'deki meslek sahibi insan ihtiyacını karşılayabilmek için faaliyetlerini yürütmektedir. 09.12.2016 tarihli 29913 sayılı Resmî

Gazete’de yayımlanan 6764 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununda değişiklik yapılarak çıraklık eğitimi örgün ve zorunlu eğitim kapsamına alınarak mesleki eğitim merkezleri Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır. Çıraklık eğitiminin örgün ve zorunlu eğitim kapsamına alınmasındaki temel amaç, işletmelerin çırak ihtiyacını karşılamak ve usta-çırak ilişkisi ile öğrencilerin mesleklerini işbaşında öğrenmelerini sağlamaktır. Mesleki Eğitim Merkezleri, Türkiye’nin tüm illerinde bulunmaktadır. En az ortaokul mezunu olan adaylar yıl boyunca kayıt yaptırabilme hakkına sahiptir. Haftada 1 gün okulda teorik olarak ders görülmekte, 4 gün işletmelerde beceri eğitimi verilmektedir. Merkezlerden mezun olan öğrenciler, “Ustalık Belgesi” ile “Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Diploması” sahibi olarak kendi iş yerlerini açabilme imkânlarına sahiptir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2023a). Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği 15. Madde 3. Fıkrasına göre; “Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin teorik eğitimi, haftada en az bir, en fazla iki gün olacak şekilde planlanır. Ders yılı süresi 36 haftadır. Bakanlıkça uygulanan proje ve protokoller kapsamında teorik eğitim süresi, uygulanan programın özelliğine göre değişebilir. (Değişik cümle: RG-1/9/2018-30522) Şartların oluşması ve işletmenin talebi hâlinde ortak-alan/dal ve seçmeli derslerin eğitimi işletmelerin eğitim birimlerinde verilebilir. Bu öğrenciler, 3308 sayılı Kanun hükümlerine göre işletmelerle olan sözleşmeleri devam ettiği sürece, ücretli ve ücretsiz izin süreleri dışında öğretim yılı boyunca işletmede mesleki eğitime devam eder.” (www.mevzuat.gov.tr, 2023). Dolayısıyla ilgili mevzuat, Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerinin çalışma takvimini açıkça belirtmektedir.

Mesleki Eğitim Merkezleri, 34 alan ve 184 meslek dalı ile birlikte ortaöğretimde yer alan 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerine asgari ücretin en az % 30’u, 12. sınıfta yer alan kalfalara da asgari ücretin en az % 50’si kadar maaş sağlayan, öğrencilerine iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı sigorta imkânı sağlayan merkezlerdir. 2023 yılı Ağustos ayı itibariyle Mesleki Eğitim Merkezlerine kayıtlı 1.369.399 öğrenci bulunmaktadır. MESEM kayıtlarına göre ilgili tarihe kadar 1.886.714 kişi ustalık belgesi, 1.735.159 kişi kalfalık belgesi, 850.873 kişi de usta öğreticilik belgesi almaya hak kazanmıştır (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2023b).

Turizm Eğitimi

Turizm eğitimi, turizm kavramının ve turizm sektörünün bireylere ve eğitim öğretim gören gençlere öğretilmesi, turizm alanı ile ilgili nitelikli ara eleman ve yönetici yetiştirilmesi için yapılan faaliyetlerin tamamıdır (Sezgin, 2001: 135). Mesleki turizm eğitiminin gerekliliği noktasında nitelikli personel ihtiyacı ön plana çıkmaktadır. Çünkü turizm emek yoğun bir sektördür. Turistlerin beklediği yüksek hizmet kalitesi, eğitilmiş insan gücü ile sağlanabilmektedir. Eğitilmiş insan gücünün yetiştirilebilmesi için de kaliteli turizm eğitimi verilmelidir. Bu sayede turistlerin yüksek hizmet kalitesi beklentilerine karşılık verilebilir (Ünlüönen & Boylu, 2005; Pelit & Güçer, 2006).

Türkiye’deki mesleki turizm eğitimine ilişkin faaliyetler önemli ölçüde planlı kalkınma dönemi içerisinde gerçekleşmiş olsa da başlangıcı daha da öncelere dayanmaktadır. 1890 yılına kadar turizm eğitimi ile ilgili düzenleme yapılmamış iken, 29 Ekim 1890 yılında Osmanlı Devleti tarafından “Seyyahlara Tercümanlık Edenler Hakkında 190 Sayılı Nizamname” yürürlüğe konmuştur. 6 Kasım 1923’te “Türk Seyyahin Cemiyeti” adıyla kurulan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu’nun ilgili dönemde önemli katkıları olmuştur. 1925 yılında ise “1730 Sayılı Seyyah Tercümanları Hakkında Kararname” çıkarılmıştır. İlgili dönemlerde birtakım düzenlemeler yapılsa da istenilen seviyelere ulaşamamıştır. 1953’lü yıllara gelindiğinde, Ankara ve İzmir Ticaret Liselerinde turizm meslek kursları

açılarak turizm eğitimi faaliyetleri devam etmiştir. 1955 yılında İstanbul’da, 1960 yılında da İzmir’de açılan turist rehberliği kursları önemli birer adım olmuştur. 1960’lı yıllardan itibaren otelcilik okullarının açılmasıyla birlikte turizm eğitiminde önemli adımlar atılmıştır. Yükseköğretim düzeyinde turizm eğitimi ise ilk olarak Ankara Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu’na 1965-1966 öğretim yılından itibaren turizm bölümünün eklenmesiyle kurulan Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu’nda verilmeye başlanmıştır (Ünlüönen, 1993; Ünlüönen & Boylu, 2009; Boylu & Arslan, 2014). Turizm eğitiminin tarihsel gelişimi incelendiğinde, birtakım lisans ders örneklerine 1930 ve 1940’lı yıllarda rastlanılmıştır (Jafari, 1990). Bununla birlikte turizm eğitiminin birkaç öncü üniversite ile programlaştırılması ancak 1960 ve 1970’li yıllarda gerçekleşmiştir (Jenkins, 1997).

Türkiye’de mesleki turizm eğitimi ve öğretimi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir. Örgün turizm eğitimi ve öğretimi, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki eğitim kurumları aracılığı ile verilmektedir. Yaygın turizm eğitimi ise, çeşitli eğitim kurumları ve kuruluşlar tarafından açılan kurslar vasıtasıyla verilmektedir (Koçak, 2023).

İlgili Çalışmalar

Literatürde turizm sektörüne yönelik iş-okul çatışması (Baltacı, Üngüren, Avsallı & Demirel, 2012), iş-serbest zaman çatışması (Kurt Dünder & Gülcan, 2022; Güneş & Gülcan, 2022; Sop, 2014; Kayan Ürgün, 2023; Yıldız & Eren, 2021; Yıldız, 2020), iş yükü (Lo, Mak & Chen, 2014), sektöre yönelik tutum (Akyüz & Çakır, 2022; Duman vd., 2006; Uygungil Erdoğan & Özgen Çiğdemli, 2022; Koç & Uşaklı, 2022; Kozak & Kızıllırmak, 2001; Kutukuz vd., 2018; Pelit vd., 2016; Seymen vd., 2017; Sırlıklı & Pekerşen, 2023; Sözbilir, 2022; Tuna vd., 2017; Unur & Köşker, 2015; Zengin, 2023) ve tükenmişlik (Bayhan & Saldamlı, 2022; Bostan & Cebeci, 2023; Kılıç, 2020; Nas & Güneş, 2022; Saçlı, 2011; Şad & Şahin, 2018; Temirkanova & Atay, 2021; Yıldız & Eren, 2021) ile ilgili fazlaca çalışma yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar turizm sektörünün dinamik bir yapıya sahip olduğunu ve ilgili kavramlar (okul, serbest zaman, tükenmişlik) ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Turizm sektörüne yönelik tutum, iş yükü ve tükenmişlik ile sektörün iş-okul ve serbest zaman çatışmasına ilişkin yapılan literatür incelemesi sırasıyla aşağıda sunulmuştur.

İş-Serbest Zaman Çatışması

İş-serbest zaman çatışması, turizm sektörü çalışanlarının, enerji tüketen ve boş zaman, dinlenme ve eğlenme fırsatlarını azaltan, yaşamın diğer yönlerine göre iş rollerine daha fazla zaman harcamalarını gerektiren bir durumdur (Wong & Lin, 2007). Dolayısıyla iş rolleri ile yaşam rollerini dengeleme mücadelesinin tetiklediği zihinsel bir baskı olan iş-serbest zaman çatışması, iş rolleri ve çalışma saatlerine yönelik talepler nedeniyle boş zaman etkinliklerine katılma fırsatlarını azaltmaktadır (Lin, Huang, Yang & Chiang, 2014).

İş-serbest zaman çatışmasına ilişkin turizm sektöründe yapılan çalışmalar incelendiğinde; Stebbins’in Ciddi Boş Zaman Teorisi (Kurt Dünder & Gülcan, 2022), Neulinger’in Boş Zaman Teorisi (Güneş & Gülcan, 2022), iş-serbest zaman çatışmasının meslek memnuniyeti ve yaşam doyumu üzerine etkisi (Sop, 2014), turizm öğrencilerinin boş zamana ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi (Kayan Ürgün, 2023), iş-serbest zaman çatışmasının mesleki tükenmişlik üzerine etkisi (Yıldız & Eren, 2021) ile iş-serbest zaman çatışmasının iş tatminine ve psikolojik iyi oluş hallerine etkisi (Yıldız, 2020) üzerine birtakım çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Turizm sektörünün stresli ve emek yoğun yapısı dikkate alındığında, sektör çalışanlarının yoğun çalışmanın ardından, serbest zaman faaliyetlerine

katılabilecek enerji, istek ve ruhsal duruma sahip olma durumları iş-serbest zaman çatışmasını ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla sektör çalışanları tarafından iş-serbest zaman çatışmasının yaşanma durumunun tespit edilmesi önem arz etmektedir. Sop (2014) tarafından yapılan çalışmada, otel çalışanları tarafından iş-serbest zaman dengesinin kurulamadığı, otel çalışanlarının iş nedeniyle serbest zaman faaliyetlerine katılacak yeterli enerjilerinin kalmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca otel çalışanlarının yoğun çalışma sürelerinden dolayı kendilerine ve ailelerine zaman ayıramadıkları belirtilmiştir. Elde edilen sonuçlar, mesai sürelerinin uzamasının iş-serbest zaman çatışmasını artıracığı sonucunu ortaya koymaktadır. Yıldız ve Eren (2021) tarafından yapılan başka bir çalışmada, Nevşehir'deki konaklama işletmeleri çalışanlarına yönelik, iş-serbest zaman çatışmasının mesleki tükenmişlik üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışma sonuçları, iş-serbest zaman çatışmasının mesleki tükenmişlik üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Yıldız (2020) tarafından yapılan çalışma ise, literatürdeki çalışmalarını destekleyecek niteliktedir. Çalışma sonuçlarına göre, konaklama işletmelerindeki iş-serbest zaman çatışması, iş tatmini ve psikolojik iyi oluş üzerinde negatif yönlü anlamlı bir etkiye sahiptir.

İş-Okul Çatışması

Turizm sektöründe yaşanan önemli tartışma konularından birisi de eğitim kurumlarında alınan turizm eğitimi ile sektördeki deneyimlerin örtüşme durumudur. Özellikle staja giden öğrencilerin edindikleri bilgi ve beceriler ile eğitim kurumlarından almış oldukları bilgi ve beceriler arasında farklılıkların bulunması iş-okul çatışması kavramını ön plana çıkarmaktadır. Turizm sektörü kapsamında iş-okul çatışmasına yönelik yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bununla birlikte, turizm eğitimi alan öğrencilerin staj ile ilgili görüşleri (Akay vd., 2018; Emir vd., 2010; Tuna vd., 2017), turizm eğitimi alan öğrencilerin aldıkları eğitimden memnuniyet düzeyleri (Baltacı vd., 2012; Boz vd., 2018), Türkiye'deki turizm eğitim sistemi (Demirkol & Pelit, 2002; Kozak, 2009; Solmaz, 2019) ile turizm eğitimi alan öğrencilerin okulda ve sektördeki öğrenmelerinin sektörden ayrılmaya etkisi (Türkay & Yağcı, 2007) üzerine yapılmış birtakım çalışmalar mevcuttur. Elde edilen çalışmalar incelendiğinde, literatürde genel olarak turizm eğitimi ve staj ile ilgili çalışmaların yer aldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Türkay ve Yağcı (2007) tarafından yapılan çalışmada, turizm eğitimi alan öğrencilerin okuldaki ve sektördeki öğrenmelerinin incelenmesi, iş-okul çatışmasına yönelik literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Türkay ve Yağcı (2007) tarafından yapılan çalışma sonuçları, özellikle lisans düzeyinde verilen turizm eğitiminin sektördeki geçerli bilgi ve beceriyi öğrencilere aktarma noktasında ön lisans eğitiminin gerisinde kaldığını ortaya koymaktadır. İlgili çalışmada, turizm sektöründe sıklıkla görülen işten ayrılmaların sebebi olarak eğitim kurumları tarafından verilen bilgi ve becerinin sektöre uygunluğu sorgulanmaktadır. Solmaz (2019) tarafından yapılan çalışmada, turizm eğitim kurumlarındaki fiziksel alt yapı sorunu ve uygulama eksikliği ön plana çıkmaktadır. Turizmin doğası gereği öğrencilerin uygulamalı eğitimler alması gerekmektedir. Dolayısıyla turizm eğitimi veren okullardaki uygulama derslerinin fiziksel alt yapıdan kaynaklı eksikliği ise öğrenciler tarafından iş-okul çatışmasını artıran bir durum oluşturmaktadır. Kozak (2009) tarafından yapılan çalışmada turizm okullarının, sektörün ihtiyacını karşılama noktasında gerekli olan insan kaynağı ve alt yapı donanım eksikliğine vurgu yapılmaktadır. Çalışmada, turizm eğitimi verilen kurumlarda uygulamaya yönelik de eğitimcilerin bulunmasının iş-okul çatışmasını azaltacak unsurlardan birisi olacağı ifade edilmektedir. Baltacı vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada da diğer çalışmalara paralel olarak iş-okul çatışmasını azaltmak için pratik eğitim ihtiyacının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca ders müfredatlarının birbirine paralel olacak şekilde yapılandırılması ve müfredat oluşturma aşamasında sektör temsilcilerinin de görüşlerinin alınması gerekliliği belirtilmiştir.

Tükenmişlik

Turizmde tükenmişlik ile ilgili literatür incelendiğinde, turist rehberlerinin (Bayhan & Saldamlı, 2022) ve konaklama işletmesi çalışanlarının (Nas & Güneş, 2022; Saçlı, 2011; Şad & Şahin, 2018; Temirkanova & Atay, 2021; Yıldız & Eren, 2021) tükenmişlik düzeylerine ve tükenmişlik düzeyinin öncüllerine ve ardıllarına (Kılıç, 2020) ilişkin çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Yaygın olarak literatürde yapılan tükenmişlik düzeyi çalışmalarının ise işten ayrılma niyeti (Bayhan & Saldamlı, 2022; Temirkanova & Atay, 2021), çalışma hayatına ve aile yaşantısına etkisi (Nas & Güneş, 2022), yaşam doyumuna etkisi (Şad & Şahin, 2018) ve iş-serbest zaman çatışmasının etkisi (Yıldız & Eren, 2021) üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar turizm sektöründeki tükenmişlik düzeyinin birçok farklı etkisini ortaya koymaktadır. Bayhan ve Saldamlı (2022) tarafından turist rehberlerinin Covid-19 sürecindeki tükenmişlik düzeylerinin işten ayrılmaya etkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, turist rehberlerinin orta düzeyde tükenmişlik ve işten ayrılma niyetine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Fakat elde edilen sonuçlar değerlendirilirken salgın döneminin olumsuz etkileri unutulmamalıdır. Temirkanova ve Atay (2021) tarafından yapılan farklı bir çalışmanın sonuçları da Bayhan ve Saldamlı (2022) tarafından yapılan çalışma sonuçlarını desteklemektedir. Buna göre Bişkek’te faaliyet gösteren otellerde çalışan personelin genel tükenmişlik düzeyleri ile işten ayrılma niyetleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Kılıç (2020) tarafından yapılan çalışmada tükenmişliğin öncülleri arasında etkileşimli liderlik, duygusal emek, örgütsel adalet, örgütsel stres, kurumsallaşma, iş-yaşam dengesi, hizmetkâr liderlik, iş-serbest zaman çatışması, iş stresi, çalışma yaşam kalitesi, otokratik ve demokratik liderlik, çalışan ve değişim odaklı liderlik ve işkoliklik yer almaktadır. Tükenmişliğin ardılları arasında ise, iş tatmini, yaşam doyumunu, işten ayrılma niyeti, örgütsel bağlılık, işe yabancılaşma, mesleki bağlılık, iş gören yaratıcılığı, iş performansı, sınırsız kariyer yönelimi ve rekreatif aktivitelere katılma faktörleri yer almaktadır (Kılıç, 2020). Nas ve Güneş (2022) tarafından yapılan çalışma sonuçları, tükenmişlik sendromunun çalışma hayatına ve aile yaşantısına olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Şad ve Şahin (2018) tarafından yapılan başka bir çalışmanın sonuçlarına göre otel çalışanlarının duygusal tükenme, duyarsızlaşma, düşük kişisel başarı hissi ve genel tükenmişlik düzeyleri arttıkça yaşam doyumunun azaldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte Yıldız ve Eren (2021) tarafından yapılan çalışmada, iş-serbest zaman çatışması ile mesleki tükenmişlik arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

İş Yüğü

Turizm endüstrisi, çalışanlar arasında artan iş yüküne ve strese yol açabilen mevsimsellik ve düzensiz çalışma saatleri ile bilinmektedir (Grobelsna, 2021; Hwang vd., 2014). Bu zorluklar, iş ve okulu bir arada yürüten turizm öğrencileri için daha da artmakta ve potansiyel olarak genel refahlarını, sosyal yaşamlarını ve akademik performanslarını etkilemektedir.

Literatürdeki önceki çalışmalar aşırı iş yükünün duygusal tükenmenin önemli bir belirleyicisi olduğunu göstermiştir (Cordes, Dougherty & Blum, 1997). Turizm endüstrisi ağır iş yükü olan sektörlerin başında gelmektedir (Haldorai vd., 2019). Sampson ve Akyeampong (2014)’un otel çalışanları üzerine yaptığı araştırma, iş yükünü yüksek olarak algılayan çalışanların, özellikle iş talepleri çalışanların bu talepleri karşılama kapasiteleriyle eşleşmediğinde, iş stresi yaşama olasılıklarının yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Faulkner ve Patiar (1997) çok fazla çalışmanın otel operasyon personeli için ortak bir stres kaynağı olduğunu bulmuşlardır. Diğer bir çalışmada, Hwang vd. (2014), otel çalışanları arasındaki iş stresine neden olan kritik faktörlerden biri olarak “çok fazla çalışma” ve “uzun saatler çalışma” ile ilgili sorunları tespit etmiştir. Bu nedenle, aşırı iş yüküyle karşı karşıya kalan çalışanların

duygusal tükenme, iş-serbest zaman ve iş-okul çatışması yaşama olasılıkları daha yüksek olabilir. Dolayısıyla yukarıda detaylıca açıklanan literatüre dayanarak bu çalışmada iş yükü, iş-serbest zaman çatışması, iş-okul çatışması ve tükenmişlik arasında olumlu bir ilişkinin olduğu varsayılmış ve aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

H1: İş yükünün tükenmişlik üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi vardır.

H2: İş yükünün iş-serbest zaman çatışması üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi vardır.

H3: İş yükünün iş-okul çatışması üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi vardır.

H4: İş-serbest zaman çatışmasının tükenmişlik üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi vardır.

H5: İş-okul çatışmasının tükenmişlik üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi vardır.

İş-Serbest Zaman ve İş-Okul Çatışmasının Aracı Rolü

Literatürdeki önceki araştırmalar, iş-serbest zaman çatışması ve iş-okul çatışmasının, iş yükü ile tükenmişlik arasındaki ilişkiye aracılık edebileceğini göstermiştir. Çalışanlar bağlamında tükenmişlik, zaman, fiziksel enerji ve zihinsel enerji gibi kaynakların iş tarafından tüketildiği ve boş zaman etkinlikleriyle yenilenemediği durumlarda ortaya çıkmaktadır (Lin vd., 2014). Lin vd. (2014) iş-serbest zaman çatışmasının konaklama ve turizm sektörü çalışanlarında tükenmişliğe neden olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde önceki çalışmalar iş yükünün iş-okul çatışmasına neden olduğunu (Andrade, 2018), iş-okul çatışmasının ise öğrencilerde tükenmişliğe neden olduğunu göstermiştir (Lingard, 2007). Dolayısıyla literatürdeki mevcut çalışmaların bulgularına dayanarak bu çalışmada iş-serbest zaman çatışması ve iş-okul çatışmasının, iş yükü ile tükenmişlik arasındaki ilişkiye aracılık ettiği varsayılmış ve aşağıdaki hipotezler önerilmiştir:

H6: İş-serbest zaman çatışmasının iş yükü ile tükenmişlik arasındaki ilişkide aracılık rolü vardır.

H7: İş-okul çatışmasının iş yükü ile tükenmişlik arasındaki ilişkide aracılık rolü vardır.

Sektöre Yönelik Tutum

Literatürde yer alan turizm sektörüne yönelik tutum çalışmaları incelendiğinde farklı gruplar üzerinde çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre, turizm sektörüne yönelik tutumları bakımından açılış öğrencileri (Akyüz & Çakır, 2022; Sırıklı & Pekerşen, 2023), Yükseköğretim ve Orta Öğretim düzeyinde turizm eğitimi almakta olan öğrenciler (Duman vd., 2006; Kozak & Kızıllırmak, 2001; Kutukız vd., 2018; Pelit vd., 2016; Seymen vd., 2017; Tuna vd., 2017; Unur & Köşker, 2015), kadın çalışanlar (Koç & Uşaklı, 2022), konaklama ve yiyecek-içecek sektöründe çalışanlar (Sözbilir, 2022) ve kadın yöneticiler (Zengin, 2023) üzerinde farklı çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Koç ve Uşaklı (2022) tarafından yapılan çalışma ise kadın çalışanların sektörde, mesleki beklentilerin karşılanmaması, cinsiyetçi yaklaşım ve değerli hissetme arzusu kategorilerinde sorunlar yaşadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Zengin (2023) tarafından yapılan çalışmada ise kadın yöneticilerin sektörde işlerini sevdikleri, kendilerini geliştirme ve yenileme fırsatı buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Akyüz ve Çakır (2022) tarafından açılış öğrencilerine yönelik yapılan çalışmada, öncelikle açılış öğrencilerinin bilinçli bir tercih yaparak ve ilk sırada tercihte bulunarak okula geldikleri belirlenmiştir. Buna bağlı olarak, birinci sınıf öğrencilerinin de diğer sınıflara kıyasla sektöre yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucu destekleyecek nitelikte, Kutukız vd. (2018) tarafından yapılan çalışmada da orta öğretim düzeyindeki turizm

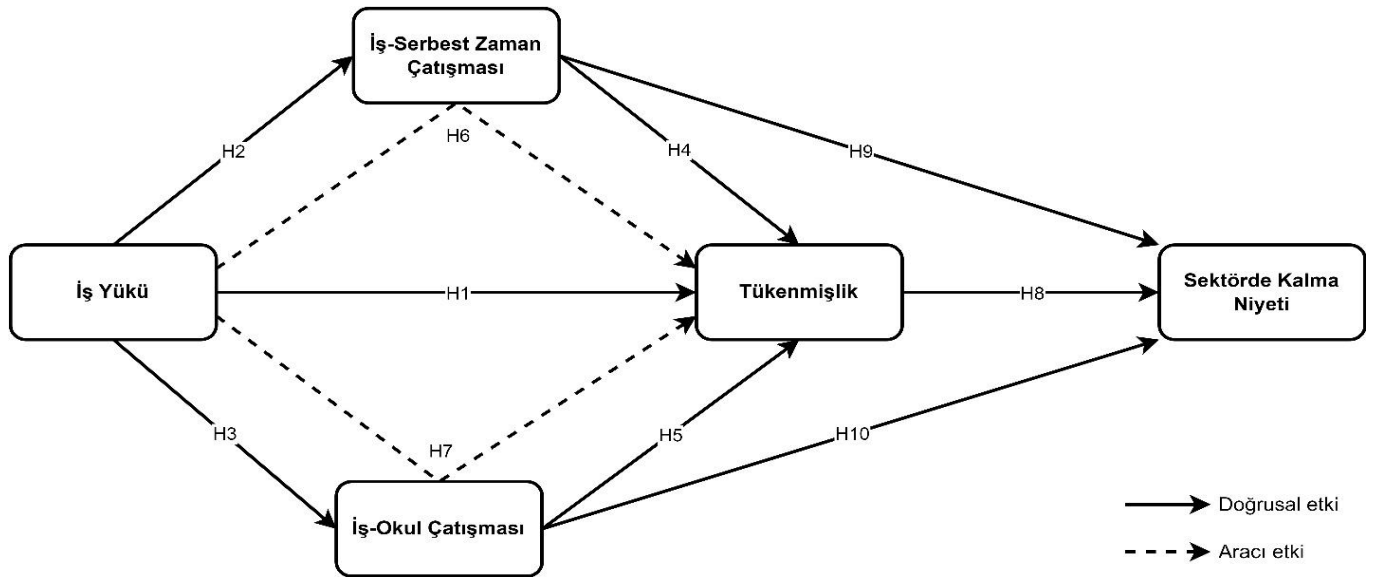
öğrencilerinin mutfak departmanına yönelik tutumlarının olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Sırıklı ve Pekerşen (2023) tarafından yapılan çalışmada ise gastronomi ve mutfak sanatları öğrencileri, aşçılık mesleğinin stresli bir iş olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin sektöre yönelik birtakım kaygılar taşıdıkları anlaşılmaktadır. Duman vd. (2006) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre, turizm öğrencileri sektörün doğasını ve çalışma koşullarını ağır bulmaktadır. Ayrıca ücret ve ek gelirlerin de beklentilerin altında kaldığı ifade edilmektedir. Pelit vd. (2016) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre de, turizm eğitimi alan öğrencilerin işin doğası ve fiziksel çalışma koşulları ile özel hayat-zaman ilişkisi bakımından sektörde kariyer yapmayı düşünmedikleri tespit edilmiştir. Seymen vd. (2017) ile Tuna vd. (2017) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları da elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Buna göre öğrenciler, sektör çalışma koşullarını olumsuz olarak değerlendirmektedir. Yukarıdaki çalışmaların bulgularına dayanarak bu çalışma tükenmişlik, İş-serbest zaman çatışması ve iş-okul çatışmasının sektörde kalma niyeti üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu varsaymıştır. Dolayısıyla aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

H8: Tükenmişliğin sektörde kalma niyeti üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkisi vardır.

H9: İş-serbest zaman çatışmasının sektörde kalma niyeti üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkisi vardır.

H10: İş-okul çatışmasının sektörde kalma niyeti üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkisi vardır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen ve araştırma kapsamında test edilen araştırma modeli, Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Yöntem

Çalışmada önerilen teorik modelin test edilmesi amacıyla nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplamak için literatürdeki önceki çalışmalarda geçerliği ve güvenilirliği doğrulanmış ölçekler uyarlanarak bir anket formu geliştirilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan verilerin toplanabilmesi için gerekli olan etik kurul izin belgesi Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul Başkanlığı tarafından 19/09/2023 tarihi, Toplantı Sayısı:140 ve 31 karar/sayı numarası ile alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan tüm ölçekler önceki araştırmalardan uyarlanmıştır. Buna göre, iş-serbest zaman çatışması ölçeğinin beş maddesi Lin, Wong ve Ho (2014), iş-okul çatışması ölçeğinin beş maddesi Markel ve Frone (1998) çalışmasından uyarlanmıştır. Orijinal halleri İngilizce olan söz konusu iki ölçeğin Türkçe'ye çevrilmesi aşamasında Back-Translation (çeviri-tekrar çeviri) tekniği uygulanmıştır. Pines (2005) tarafından geliştirilen ve Tümkaya, Çam ve Çavuşoğlu (2009) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan tükenmişlik ölçeği, Karasek (1979) tarafından geliştirilmiş ve Demiral ve arkadaşları (2007) tarafından Türkçe'ye uyarlanan iş yükü ölçeği ve son olarak sektörde kalma niyetini ölçen üç ifade Çatı ve Bilgin'in (2013) çalışmasından uyarlanmıştır. Anket soruları, 1-Hiç Katılmıyorum 5-Tamamen Katılıyorum olmak üzere 5'li Likert ölçeğine göre cevaplanmıştır.

Evren-Örneklem ve Veri Toplama Süreci

Bu çalışmanın odak noktası turizm sektöründe çalışan MESEM öğrencileri olduğu için araştırmanın evreni Türkiye'nin başlıca turistik destinasyonlarından biri olan Antalya ilinde turizm sektöründe çalışan MESEM'e kayıtlı öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma evreninin tamamına ulaşılması kısıtlı zaman ve yüksek maliyet nedenleriyle mümkün olmadığı için, bu çalışmada olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Veriler, anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan toplam 317 öğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur.

PLS çalışmalarında genel kabul gören minimum örneklem büyüklüğü belirleme kuralı iki olasılıktan daha büyük olanın seçilmesine dayanmaktadır. Birincisi, en çok sayıda gözlenen değişkene sahip gizil değişkenin, gözlenen değişken sayısının on katı ya da bağımlı bir yapıyı doğrudan etkileyen bağımsız yapı sayısının on katıdır (Wixom & Watson, 2001). Bu çalışmada birinci olasılık daha büyüktür (bağımlı bir yapıyı doğrudan etkileyen bağımsız yapı sayısı üç; en fazla gözlenen değişken sayısı tükenmişlik değişkenine aittir (10 adet). Dolayısıyla, bu çalışmada elde edilen mevcut örneklem sayısı (317), ulaşılması gereken minimum örneklem büyüklüğünü (100) karşılamaktadır.

Verilerin Analizi

Öncelikle katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla betimsel analiz yapılmıştır. Daha sonra ölçüm modelini ve hipotezleri test etmek için SmartPLS 4. paket programı kullanılarak kısmi en küçük kareler SEM (PLS-SEM) analizleri yapılmıştır. Bu yöntem, bu çalışmadaki araştırma modeli gibi aracı değişkenli karmaşık modelleri kolaylıkla analiz edebilmesi (Hair vd., 2019) nedeniyle tercih edilmiştir.

Ortak Yöntem Yanlılığı

Bu araştırmada olduğu gibi hem bağımsız hem de bağımlı değişkenleri ölçmek için anket tekniği kullanıldığında, veri toplamada sistematik bir hatayı ifade eden ortak yöntem yanlılığı (common method bias) oluşabilmektedir. PLS-SEM çalışmalarında ortak yöntem yanlılığının ölçülmesi amacıyla VIF değerlerine bakılmaktadır (Kock, 2015). SmartPLS 4 paket programı kullanılarak elde edilen VIF değerleri Tablo 5'te sunulmuştur. Görüldüğü üzere tüm VIF değerleri 3.3'ten küçüktür. Dolayısıyla önerilen araştırma modelinde ortak yöntem yanlılığı yoktur.

Bulgular

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya turizm sektöründe çalışan ve MESEM'e kayıtlı toplam 317 MESEM öğrencisi katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %75,7'si erkek, %24,3'ü ise kadındır. Yaş grupları açısından incelendiğinde ise araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğunun (%90,2) 18 yaşından küçük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, örneklem içerisinde yer alan MESEM öğrencilerinin önemli bir çoğunluğunun lise çağındaki öğrencilerden oluştuğunu göstermektedir. Öğrencilerin sınıf dağılımı sırasıyla %20,9' 9. sınıf, %35,3'ü 10. sınıf, %32,2'si 11. sınıf ve %12,5'i 12. sınıftır. Ayrıca bölüm bazında incelendiğinde, katılımcıların %61'inin mutfak, %25'inin servis, %9'unun önbüro, %5'inin ise kat hizmetleri bölümünde okuduğu/çalıştığı belirlenmiştir.

Ölçüm Modeli

Ölçüm modelinin güvenilirliği ve geçerliliği Hair vd. (2019) önerdiği şekilde dört adımda değerlendirilmiştir. İlk olarak her bir yapıya ait göstergelerin faktör yükleri incelenmiştir. Hair vd. (2019)'e göre her göstergenin faktör yükünün 0,708'in üzerinde olması gerekmektedir. Ancak faktör yükleri 0,40 ile 0,70 arasında olan göstergelerin Yapı Güvenirliği (CR) ve Açıklanan Ortalama Varyans (AVE) değerleri eşik değerinin üzerindeyse (CR 0,70'ten büyük; AVE 0,50'den büyük olmalıdır.) ölçüm modelinin dışında bırakılmaması gerektiğini de önermektedir. Buna göre iş yükü değişkenine ait bir ifade (İş yerinizde, işinizle ilgili görevleri yetiştirecek kadar zamanınız oluyor mu?) 0,40'ın altında olduğu için ölçüm modelinin dışında tutulmuştur. Öte yandan faktör yük değeri 0,40 ile 0,70 arasında olan (0,496) sektörde kalma niyetine ait "Mezuniyetten sonra çalışma hayatıma turizm sektöründe devam etmeyi düşünüyorum" ifadesi CR ve AVE değerlerinin belirlenen değerlerin üzerinde olması nedeniyle ölçüm modelinde tutulmuştur. Tablo 1'de ölçüm modelinde kalan tüm göstergelerin faktör yük değerleri ve her bir değişkene ait Cronbach's Alpha, CR ve AVE değerleri gösterilmektedir.

Tablo 1. Ölçüm Modeli Güvenilirlik ve Birleşme Geçerliliği

İfadeler	Faktör Yükleri	Cronbach's Alpha	CR	AVE
İş yerinizde çok hızlı çalışmak zorunda mısınız?	0,738			
İş yerinizde çok yoğun çalışmak zorunda mısınız?	0,788			
İş yerinizde yaptığımız iş çok fazla kuvvet (efor) gerektiriyor mu?	0,789	0,759	0,845	0,577
İş yerinizde, işinizle ilgili görevleri yetiştirecek kadar zamanınız oluyor mu?	*			
İş yerinizde sizden birbiriyle çelişen görevler isteniyor mu?	0,722			

Tablo 1. Ölçüm Modeli Güvenilirlik ve Birleşme Geçerliliği (devamı)

İş-Serbest Zaman Çatışması	İş yerindeki çalışmalarımın dolaylı kendime yeterince boş zaman ayıramıyorum.	0,822	0,907	0,931	0,728
	İş yerindeki çalışmalarımın dolaylı ailemle veya arkadaşlarımla boş zaman etkinliklerine katılmak için yeterli zamanım olmuyor.	0,850			
	İş yerindeki çalışmalarımın dolaylı boş zaman etkinliklerine katılmak için yeterli enerjim olmuyor.	0,884			
	İş yerindeki çalışmalarımın dolaylı boş zaman aktivitelerine katılamıyorum.	0,877			
	İş yerindeki çalışmalarımın dolaylı boş zamanlarımda tercih edebileceğim kadar iyi bir ruh hali içinde olamıyorum.	0,831			
İş-Okul Çatışması	İş yerindeki çalışmalarımın dolaylı okula yorgun gidiyorum.	0,781	0,891	0,921	0,701
	İş yerindeki iş yüküm ve sorumluluklarım ders çalışmamı engelliyor.	0,898			
	İş yerindeki çalışmalarımın dolaylı ders çalışmak ve ödev yapmak için yeterli zamanım olmuyor.	0,896			
	İş yerindeki çalışmalarım, okulda veya okul ödevlerinde harcamayı tercih edeceğim zamanımı alıyor.	0,861			
	Okuldayken işimi düşünerek çok zaman harcıyorum.	0,738			
Tükenmişlik	Kapana kısılmış gibi hissediyorum.	0,850	0,948	0,956	0,684
	Çaresiz hissediyorum	0,732			
	Üzüntülü/kederli (depresif) hissediyorum	0,891			
	Umutsuzluk duyuyorum	0,884			
	Bıkkınlık hissediyorum	0,869			
	Değersiz ve başarısız biri gibi hissediyorum	0,891			
	İnsanlar tarafından hayal kırıklığına uğratılmış hissediyorum.	0,754			
	Fiziksel olarak hastalıklı hissediyorum	0,813			
	Yorgunluk hissediyorum	0,777			
Uyumada zorluk çekiyorum	0,789				
Sektörde Kalma Niyeti	Tekrar tercih etme hakkım olsa turizm eğitimini tercih ederim.	0,820	0,854	0,812	0,604
	Turizm mesleğini yakınlarıma tavsiye ederim.	0,946			
	Mezuniyetten sonra çalışma hayatıma turizm sektöründe devam etmeyi düşünüyorum.	0,496			

* İfade, analiz kapsamının dışında tutulmuştur.

İkinci adımda ölçüm modelinin iç tutarlılık güvenilirliği CR ve Cronbach's alpha katsayılarına göre değerlendirilmiştir. Tablo 1'de görüldüğü üzere tüm değişkenlere ait Cronbach's alpha katsayıları ve CR değerleri önerilen eşik değerin üzerinde (>.70) bulunmuş, böylece ölçüm modelinin iç tutarlılığı ve güvenilirliği sağlanmıştır. Üçüncü adımda tüm değişkenlerin birleşme geçerliliği AVE ile değerlendirilmiştir. Tablo 1'de görülen AVE değerleri önerilen eşik değerin (>.50) üzerinde olduğundan tüm değişkenlerin birleşme geçerliliği de sağlanmıştır. Son olarak ölçüm modelinin ayırt edici geçerliliği Fornell-Larcker kriterine göre incelenmiştir. Fornell-Larcker kriterine göre her değişkenin AVE karekök katsayısının, değişkenin diğer değişkenlerle olan korelasyon katsayılarından büyük olması gerekmektedir (Fornell ve Larcker, 1981). Buna göre Fornell-Larcker kriteri (Tablo 2), yapının ayırt edici geçerliliği için güçlü kanıtlar sunmuştur. Bu dört adımın sonucunda ölçüm modelinin geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmıştır.

Tablo 2. Fornell-Larcker Değerleri (Ayırt Edici Geçerlik)

	1	2	3	4	5
Tükenmişlik (1)	0,827*				
İş-Serbest Zaman Çatışması (2)	0,698	0,853*			
İş-Okul Çatışması (3)	0,704	0,706	0,837*		
Sektörde Kalma Niyeti (4)	-0,106	-0,075	-0,074	0,777*	
İş Yüğü (5)	0,462	0,512	0,486	-0,030	0,760*

* Köşegendeki değerler (bold/koyu renk) açıklanan ortalama varyansın karekökünü, diğer değerler ise faktörler arası korelasyonları göstermektedir.

Yapısal Model ve Hipotez Testleri

Ölçme modeli test edildikten sonra, yapısal modelin testi (yol analizi) aşamasına geçilmiştir. Yapısal model, p değeri, beta (β) ve R^2 gibi çeşitli kriterler dikkate alınarak analiz edilmiştir (Hair vd., 2016). Yapısal model analizi, en çok olabilirlik metodu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca daha güvenilir sonuçlar elde etmek için 5000 örneklemlili Bootstrap yöntemi de kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen tüm değerler Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Hipotez Testi Sonuçları

Doğrudan Etki Hipotezler	β	VIF	t-değeri	Sonuç
H ₁ : İş Yüğü → Tükenmişlik	0,073	1,415	1,497	Desteklenmedi
H ₂ : İş Yüğü → İş-Serbest Zaman Çatışması	0,512	1,000	11,475*	Desteklendi
H ₃ : İş Yüğü → İş-Okul Çatışması	0,486	1,000	10,275*	Desteklendi
H ₄ : İş-Serbest Zaman Çatışması → Tükenmişlik	0,375	2,157	6,571*	Desteklendi
H ₅ : İş-Okul Çatışması → Tükenmişlik	0,404	2,083	7,214*	Desteklendi
H ₈ : Tükenmişlik → Sektörde Kalma Niyeti	-0,104	2,360	1,017	Desteklenmedi
H ₉ : İş-Serbest Zaman Çatışması → Sektörde Kalma Niyeti	-0,005	2,374	0,050	Desteklenmedi
H ₁₀ : İş-Okul Çatışması → Sektörde Kalma Niyeti	0,003	2,416	0,026	Desteklenmedi

*p < 0,01

Tablo 3'te görüldüğü üzere iş yükünün iş-serbest zaman çatışması ($\beta = 0,512$; $p < 0,01$) ve iş-okul çatışması ($\beta = 0,486$; $p < 0,01$) üzerindeki olumlu etkisi anlamlı, tükenmişlik üzerindeki etkisi ise anlamsızdır ($\beta = 0,073$; $p < 0,01$). Dolayısıyla H₂ ve H₃ hipotezleri desteklenirken H₁ hipotezi desteklenmemiştir. Diğer taraftan hem iş-serbest zaman çatışmasının ($\beta = 0,375$; $p < 0,01$) hem de iş-okul çatışmasının ($\beta = 0,404$; $p < 0,01$) tükenmişlik üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi vardır. Buna göre H₄ ve H₅ hipotezleri de desteklenmiştir. Ancak sektörde kalma niyeti üzerindeki tükenmişlik ($\beta = -0,104$), iş-serbest zaman çatışması ($\beta = -0,005$) ve iş-okul çatışması ($\beta = 0,003$) değişkenlerine ait etkilerin anlamsız olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle H₈, H₉ ve H₁₀ hipotezleri desteklenmemiştir.

Ayrıca tahmin edilen değişkenlerin R^2 değerleri kullanılarak modelin açıklama gücü hesaplanmıştır. Falk ve Miller (1992)'e göre R^2 değerinin 0,10 eşik değerinden yüksek olması gerekmektedir. Analiz sonucunda sektörde kalma niyeti hariç diğer tüm değişkenlere ait R^2 değerlerinin 0,10 eşik değerinden yüksek olduğu tespit edilmiştir (tükenmişlik: 0,580; iş-serbest zaman çatışması: 0,263; iş-okul çatışması: 0,236; sektörde kalma niyeti: 0,011).

Aracılık Hipotezleri

Araştırmanın aracılık hipotezlerini (H₆ ve H₇) tespit etmek amacıyla iş yükü ile tükenmişlik arasındaki doğrudan, dolaylı ve toplam etkiler ölçülmüştür. Tablo 4'te görüldüğü üzere analiz sonuçları hem iş-serbest zaman çatışmasının hem de iş-okul çatışmasının aracı rolünün anlamlı olduğunu göstermiştir. Aracılık etkisinin düzeyini belirlemek için

ayrıca VAF (Variance Accounted For) değeri de hesaplanmıştır. VAF değeri %20'nin altında ise aracılık rolü yoktur; %20-%80 arasında olması değişkenin kısmi aracılık rolüne sahip olduğunu; %80'den fazla olması ise değişkenin tam aracılık rolüne sahip olduğunu göstermektedir (Hair vd., 2016). Buna göre elde edilen VAF değerine göre hem iş-serbest zaman çatışması (%72) hem de iş-okul çatışması (%73) kısmi aracılık rolüne sahiptir. Sonuç olarak H6 ve H7 hipotezleri desteklenmiştir.

Tablo 4. Aracılık Etkisi Hipotez Sonuçları

Aracılık Hipotezleri	Dolaylı etki	Doğrusal etki	Toplam etki	VAF (%)	Sonuç
H ₆ : İş-Serbest Zaman Çatışması (İş Yüğü – Tükenmişlik arasında)	0,192*	0,073	0,265*	%72	Desteklendi
H ₇ : İş-Okul Çatışması (İş Yüğü – Tükenmişlik arasında)	0,196*	0,073	0,269*	%73	Desteklendi

*p<0,01

Sonuç ve Öneriler

Emek yoğun bir sektör olan turizmde yetişmiş, eğitimli insan kaynağının önemi her geçen gün artmaktadır. Rekabetçi ve küreselleşen turizm piyasasında insan kaynaklarına yatırım turizmin gelişmesinin önemli bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır (Yeşiltaş vd., 2010). Dolayısıyla turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünün sürdürülebilirliğini sağlamak için sektöre nitelikli ve eğitimli eleman yetiştiren kurumları ve programları yakından inceleyen araştırmalara ihtiyaç vardır. Ancak literatürde turizm sektörünün artan nitelikli insan kaynağı ihtiyacını karşılayan ve turizmin gelecek iş gücünü temsil eden MESEM öğrencilerinin iş ile okul arasındaki ikili rollerini inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Literatürdeki bu boşluğun doldurulması amacıyla yürütülen bu çalışmada; turizm sektöründeki MESEM öğrencilerinin iş yükü, yaşadıkları iş-okul ve iş-serbest zaman çatışmaları, tükenmişliğin yaygınlığı ve turizm sektöründe kalma niyetleri incelenmiştir.

Mevcut araştırmanın sonuçları, MESEM öğrencilerinin turizm sektörüne aktif olarak katılırken yaşadıkları ciddi iş yükünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu iş yükü, iş dışı zamanlarının bozulmasına neden olmakta ve iş-okul-serbest zaman çatışmalarını yoğunlaştırmaktadır. Bununla birlikte analiz sonuçları hem iş-serbest zaman çatışmasının hem de iş-okul çatışmasının iş yükü ile tükenmişlik arasındaki ilişkide aracı rolü olduğunu doğrulamıştır. Buna göre MESEM öğrencilerinin haftada dört gün çalıştıkları turizm işletmelerinin iş talepleri öğrenciler üzerinde ciddi bir baskı oluşturmakta, iş, eğlence ve eğitim arasındaki dengeyi bozmakta ve sonuçta tükenmişliğe yol açmaktadır. Diğer taraftan, bulgular tükenmişlik, iş-serbest zaman ve iş-okul çatışmasının sektörde kalma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ortaya koymuştur. Turizm sektöründe çalışan öğrencilerin sektör ile okul arasındaki bu ikili rollerini sürdürürken karşılaştıkları iş-okul-serbest zaman çatışmasına ve duygusal açıdan tükenmiş olmalarına rağmen sektörde sebat etmeye kararlı olmaları dikkat çekicidir.

Bununla birlikte, öğrencilerin mevcut niyetleri sektörde kalmaya yönelik olsa da, iş-serbest zaman çatışmasının, iş-okul çatışmasının ve tükenmişliğin uzun vadeli etkilerinin son derece zararlı olabileceğinin göz önünde bulundurulması gerekir. İş, serbest zaman ve okul taahhütleri arasındaki sürekli çatışmanın körüklediği kronik stres, uzun vadeli sağlık sorunlarına yol açabilirken, tükenmişliğin genel refah üzerinde kalıcı olumsuz etkileri olabilmektedir. Psikoloji alanında tükenmişliğin uzun vadeli psikolojik etkileri arasında iş tatmininin azalması, üretkenliğin azalması ve hem iş hem de kişisel yaşamdan potansiyel ayrılma yer almaktadır (Jeung, Kim ve Chang, 2018; Maslach ve Leiter, 2016). İş-serbest zaman çatışması ve iş-okul çatışması, kişisel ilişkilerin aşınmasına ve

yaşam tatmininin azalmasına neden olabilir. Zamanla bu çatışmalar, benlik duygusunun bozulmasına ve yaşam kalitesinin düşmesine yol açabilir (Butler, 2007; Demerouti vd., 2001; Mauno vd., 2007; Tsaur ve Yen, 2018).

Sonuç olarak, turizm sektöründeki MESEM öğrencileri zorluklar karşısında dayanıklılık gösterse de, iş-serbest zaman çatışmasının, iş-okul çatışmasının ve tükenmişliğin uzun vadeli sonuçları hafife alınmamalıdır. Söz konusu sonuçlar, yalnızca bu öğrencilerin kişisel ve mesleki gelişimlerini değil, turizm endüstrisi için gerekli olan sürdürülebilir insan kaynağını da tehlikeye atmaktadır. Dolayısıyla, MESEM öğrencilerinin üstlendiği zorlu ikili rollerden kaynaklanan olumsuz sonuçları hafifletmeyi amaçlayan etkili destek mekanizmaları ve stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanmasına acil bir ihtiyaç olduğu çok açıktır. Bu zorunluluk, yalnızca öğrencilerin fiziksel ve zihinsel sağlıklarını korumakla kalmayıp, aynı zamanda turizm sektörü için hayati olan eğitimli ve nitelikli iş gücünü güvence altına almayı da kapsamaktadır.

Bu bağlamda, bu çalışmada sunulan öneriler, MESEM öğrencileri için daha destekleyici bir ortamın şekillendirilmesinde politika yapıcılara, eğitim kurumlarına ve işletmelere bir yol haritası sunmaktadır. Buna göre:

- Turizm işletmelerinin MESEM öğrencilerine daha esnek çalışma programları sunmalarının teşvik edilmesi sağlanabilir. Çalışma saatlerindeki esneklik, iş ve okul taahhütleri arasındaki çatışmayı azaltarak öğrencilerin ikili rollerini daha iyi yönetmelerine olanak tanıyabilir.
- Turizm sektöründe deneyimli profesyonellerin MESEM öğrencilerine rehberlik edip destek verebilecekleri mentorluk programları oluşturulabilir. Bu mentorluk programları öğrencilerin iş hayatlarını kolaylaştırabilecek değerli bilgiler sağlayabilir, beceri gelişimine yardımcı olabilir ve duygusal destek sunarak izolasyon duygularını azaltabilir.
- MESEM öğrencilerinin ihtiyaçlarına özel olarak tasarlanmış kariyer rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinin oluşturulması sağlanabilir. Bu hizmetler öğrencilerin kariyer yolları hakkında bilinçli kararlar almasına yardımcı olarak belirsizliği ve olası çatışmaları azaltabilir.
- Eğitim kurumları ve işletmelerin işbirliği ile MESEM öğrencilerine stres yönetimi atölyeleri ve eğitim programları sunulabilir. Bu programlar öğrencilere stresle etkili başa çıkma stratejileri ve zaman yönetimi becerileri kazandırarak tükenmişlik olasılığını azaltabilir.
- Turizm işletmelerinin çalışanların refahına yönelik girişimlerde bulunmaya teşvik edilmesi sağlanabilir. Bu girişimler fitness programlarını, zihinsel sağlık destek hizmetlerini ve stres azaltma faaliyetlerini içerebilir. Politika yapıcılar, çalışanların refahına yatırım yapan işletmeler için teşvikler sunabilir.
- Turizm endüstrisinde, işverenlerin ve meslektaşların, MESEM öğrencilerinin karşılaştığı zorlukların farkında olduğu bir destek kültürünün teşvik edilmesi sağlanabilir. Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin endişelerini rahatça tartışabilecekleri ve yardım isteyebilecekleri destekleyici bir çalışma ortamının oluşturulması sağlanabilir.
- MESEM öğrencilerinin turizm sektöründeki deneyimleri ve karşılaştıkları zorluklara ilişkin yeni araştırmalar yapılabilir. Yeni yapılacak araştırmalar, politika yapıcılara güncel bilgi sağlayabilir ve politika yapıcıların bu öğrencilerin gelişen ihtiyaçlarına uyum sağlamalarına yardımcı olabilir.
- Müfredat ve pratik eğitimin sektör talepleriyle uyumlu olmasını sağlamak için eğitim kurumları ve işletmeler arasındaki işbirliği artırılabilir. Düzenli toplantılar ve işbirliği, eğitim deneyimini geliştirebilir ve iş ile okul arasındaki çatışmaları azaltabilir.

Bu çalışmada sunulan öneriler ve stratejilerin uygulanması, bu öğrencilerin genel refahını ve eğitim başarısını artırabilir ve sonuçta turizm iş gücünün sürdürülebilirliğine katkıda bulunabilir.

Sınırlılıklar ve Gelecek Araştırmacılar İçin Öneriler

Bu çalışma, turizm sektöründe faaliyet gösteren MESEM öğrencilerinin deneyimlerine dair değerli bilgiler sunarken, dikkate alınması gereken bazı sınırlamalara da sahiptir. Birincisi, verilerin yalnızca tek bir şehirden toplanması, bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Ayrıca, veri toplama için kullanılan kesitsel tasarım, zaman içinde tek bir noktayı yakalamakta ve araştırma problemine dair anlık bir görüntü sunmaktadır. Araştırmanın kapsamlılığını artırmak için gelecekteki araştırmalar, görüşme veya gözlem gibi daha geniş bir yelpazedeki veri toplama yöntemlerini içerebilir. Ek olarak, MESEM öğrencilerini zaman içinde takip eden boylamsal analizler, farklı sektörler arasında karşılaştırmalı araştırmalar, çoklu yöntem yaklaşımları, olumsuz sonuçları hafifletmeye yönelik müdahale çalışmaları ve etkili başa çıkma mekanizmalarının araştırılması potansiyel araştırmalar arasında yer almaktadır.

Beyan

Makalenin tüm yazarlarının makale sürecine verdikleri katkı eşittir. Yazarların bildirmesi gereken herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Bu çalışmada kullanılan verilerin toplanabilmesi için gerekli olan etik kurul izin belgesi Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul Başkanlığı tarafından 19/09/2023 tarihi, Toplantı Sayısı:140 ve 31 karar/sayı numarası ile alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Ö. (2021). *Mesleki ve Teknik Eğitim*. İçinde: Sosyal Bilimler Ansiklopedisi (Editör: Saraç, M. A. Y.). Ankara: TÜBİTAK Bilim Yayınları.
- Akay, B., Uslu, A. & Sancar, M. F. (2018). Turizm eğitimi alan öğrencilerin staj döneminde yaşadıkları sorunlar: lisans ve ortaöğretim turizm öğrencileri örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi (OPUS)*, 8 (8), 212-236.
- Akyüz, R. & Çakır, H. A. (2022). Aşçılık öğrencilerin turizm sektöründe çalışmaya yönelik tutumları ile demografik özelliklerinin karşılaştırılması. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10 (3), 2476-2489.
- Alkan, C. & Doğan, H. (1994). Mesleki ve teknik eğitim için ana plan esasları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 25-72.
- Alkan, C., Doğan, H. & Sezgin, İ. (2001). *Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Alp, E. & Çalış, Ö. A. S. (2022). TR21 bölgesinde ortaöğretim düzeyindeki mesleki eğitimin genel görünümü. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 17 (2), 169-179.
- Andrade, C. (2018). Professional work load and work-to-school conflict in working students: The mediating effect of psychological detachment from work. *Psychology, Society, & Education*, 10 (2), 215-224.

- Ateş, İ. & Arslan, A. (2023). 21. Yüzyıl Türkiye'sinde ortaöğretim kurumlarındaki mesleki ve teknik eğitimin mevcut durumu, sorunları ve çözüm önerileri. *ISPEC International Journal of Social Sciences & Humanities*, 7 (2), 243-266.
- Baltacı, F., Üngüren, E., Avsallı, H. & Demirel, O. N. (2012). Turizm eğitimi alan öğrencilerin eğitim memnuniyetlerinin ve geleceğe yönelik bakış açıların belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 17-25.
- Bayhan, İ. & Saldamlı, A. (2022). Turist rehberlerinin covid-19 sürecindeki tükenmişlik düzeylerinin işten ayrılma niyetlerine etkisi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (3), 1142-1154.
- Bostan, A. & Cebeci, T. (2023). Türkiye'de turizm alanında yapılan tükenmişlik konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik profili. *Tourism and Recreation (To & Re)*, 5 (1), 1-9.
- Boylu, Y. & Arslan, E. (2014). Türkiye'deki turizm eğitiminin rakamsal gelişmeler açısından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1, 79-97.
- Boz, M., Yücekaya, P. & Kara, K. (2018). Turizm öğrencilerinin aldıkları eğitimin yeterliliği ve staj hakkındaki algıları: *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi örneği. Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, 10 (2), 66-82.
- Buluç, B. (2001). *Eğitimin Amaç ve İşlevleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Butler, A. B. (2007). Job characteristics and college performance and attitudes: A model of work-school conflict and facilitation. *Journal of Applied Psychology*, 92(2), 500.
- CEDEFOP [European Centre for the Development of Vocational Training] (2023). VET for Adults. İnternet: <https://www.cedefop.europa.eu/en/themes/vet-knowledge-centre> adresinden 29.08.2023 tarihinde alınmıştır.
- Cordes, C. L., Dougherty, T. W., & Blum, M. (1997). Patterns of burnout among managers and professionals: A comparison of models. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 18(6), 685-701.
- Çatı, K., & Bilgin, Y. (2013). Turizm lisans öğrencilerinin turizm sektöründe çalışma eğilimleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 23-46.
- Demerouti, E., Bakker, A. B., Nachreiner, F., & Schaufeli, W. B. (2001). The job demands-resources model of burnout. *Journal of Applied Psychology*, 86(3), 499.
- Demiral, Y., Ünal, B., Kılıç, B., Soysal, A., Bilgin, A. C., Uçku, R., & Theorell, T. (2007). İş stresi ölçeğinin İzmir Konak Belediyesi'nde çalışan erkek işçilerde geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(1), 11-18.
- Demirkol, Ş. & Pelit, E. (2002). Türkiye'deki turizm eğitim sistemi ve Avrupa birliği sürecinde olası gelişmeler. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 125-146.
- Duman, T., Tepeci, M. & Unur, K. (2006). Mersin'de yükseköğretim ve orta öğretim düzeyinde turizm eğitimi almakta olan öğrencilerin sektörün çalışma koşullarını algılamaları ve sektörde çalışma isteklerinin karşılaştırmalı analizi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17 (1), 51-69.

- Emir, O., Pelit, E. & Arslan, S. (2010). Turizm alanında önlisans eğitimi alan öğrencilerin staj öncesi ve sonrası görüşlerinin karşılaştırılması (Afyon Kocatepe Üniversitesi örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (33), 141-165.
- Falk, R. F., & Miller, N. B. (1992). *A Primer For Soft Modeling*. University of Akron Press.
- Faulkner, B., & Patiar, A. (1997). Workplace induced stress among operational staff in the hotel industry. *International Journal of Hospitality Management*, 16(1), 99–117.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics. *Journal of Marketing Research*, 18 (3), 382-388.
- Grobelna, A. (2021). Emotional exhaustion and its consequences for hotel service quality: The critical role of workload and supervisor support. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 30 (4), 395-418.
- Güneş, C. & Gülcan, B. (2022). Turizm ve rekreasyon alanlarıyla ilişkisi bağlamında Neulinger'in boş zaman teorisinin bibliyometrik analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10 (4), 3684-3698.
- Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., & Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European Business Review*, 31(1): 2-24.
- Hair, J.F. Jr, Hult, G.T.M., Ringle, C. and Sarstedt, M. (2016), *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*, SAGE Publications, Thousand Oaks, CA.
- Haldorai, K., Kim, W. G., Pillai, S. G., Park, T. (E), & Balasubramanian, K. (2019). Factors affecting hotel employees' attrition and turnover: Application of pull-push-mooring framework. *International Journal of Hospitality Management*, 83, 46–55.
- <https://www.mevzuat.gov.tr> (2023). Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. İnternet: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18812&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden 7.11.2023 tarihinde alınmıştır.
- Hwang, J., Lee, J., Park, S., Chang, H., & Kim, S. S. (2014). The impact of occupational stress on employee's turnover intention in the luxury hotel segment. *International Journal of Hospitality and Tourism Administration*, 15(1), 60–77.
- Jafari, J. (1990). Research and scholarship: the basis of tourism education. *Journal of Tourism Studies*, 1, 33-41.
- Jenkins, C. I. (1997) Tourism educational systems, institutions and curricula: standardization and certification in human capital. In: WTO, *The Tourism Industry of the 21st Century*. WTO, 215-222. Madrid.
- Jeung, D. Y., Kim, C., & Chang, S. J. (2018). Emotional labor and burnout: A review of the literature. *Yonsei Medical Journal*, 59(2), 187-193.
- Karasek Jr, R. A. (1979). Job demands, job decision latitude, and mental strain: Implications for job redesign. *Administrative Science Quarterly*, 285-308.
- Kayan Ürgün, G. (2023). Turizm fakültesi öğrencilerinin boş zaman ve rekreasyon kavramlarına yönelik bilişsel yapıların incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Karadeniz Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 1-16.

- Kılıç, İ. (2020). Turizm alanyazınında tükenmişliğin öncülleri ardılları ve model önerileri. *Tourism and Recreation (To & Re)*, 2 (2), 118-124.
- Kock, N. (2015). Common method bias in PLS-SEM: A full collinearity assessment approach. *International Journal of e-Collaboration (ijec)*, 11(4), 1-10.
- Koç, B. & Uşaklı, A. (2022). Kadın çalışanların turizm sektöründen ayrılma nedenleri: keşifsel bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10 (1), 589-609.
- Koçak, Z. (2023). 1988-2022 yılları arasında Türkiye’de turizm eğitimi alanında yayımlanmış tezlerin bibliyometrik değerlendirmesi. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6 (1), 56-67.
- Kozak, M. A. & Kızılırmak, İ. (2001). Türkiye’de meslek yüksekokulu turizm-otelcilik programı öğrencilerinin turizm sektörüne yönelik tutumlarının demografik değişkenlere göre değişimi: Anadolu, Akdeniz ve Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencileri üzerine bir uygulama. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12, 9-16.
- Kozak, M. A. (2009). Akademik turizm eğitimi üzerine bir durum analizi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 1-20.
- Kurt Dündar, A. & Gülcan, B. (2022). Turizm ve rekreasyonda Stebbins’in ciddi boş zaman teorisinin bibliyometrik analizi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5 (9), 1235-1248.
- Kutukız, D., Akyürek, S. & Özdemir, Ö. (2018). Turizm eğitimi alan orta öğretim düzeyindeki öğrencilerin mutfak departmanına yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi (OPUS)*, 8 (8), 125-146.
- Lin, J. H., Wong, J. Y., & Ho, C. H. (2014). Beyond the work-to-leisure conflict: A high road through social support for tourism employees. *International Journal of Tourism Research*, 16(6), 614-624.
- Lin, Y. S., Huang, W. S., Yang, C. T., & Chiang, M. J. (2014). Work–leisure conflict and its associations with well-being: The roles of social support, leisure participation and job burnout. *Tourism Management*, 45, 244-252.
- Lingard, H. (2007). Conflict between paid work and study: Does it impact upon students’ burnout and satisfaction with university life?. *Journal For Education in The Built Environment*, 2 (1), 90-109.
- Lo, A. S., Mak, B., & Chen, Y. (2014). Do travel agency jobs appeal to university students? A case of tourism management students in Hong Kong. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 14 (1), 87-121.
- Markel, K. S., & Frone, M. R. (1998). Job characteristics, work–school conflict, and school outcomes among adolescents: Testing a structural model. *Journal of Applied Psychology*, 83 (2), 277.
- Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Understanding the burnout experience: recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*, 15 (2), 103-111.
- Mauno, S., Kinnunen, U., & Ruokolainen, M. (2007). Job demands and resources as antecedents of work engagement: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, 70 (1), 149-171.
- Nas, Z. & Güneş, D. (2022). Tükenmişlik sendromunun Van ili merkez ilçeleri turizm çalışanlarının çalışma hayatlarına ve ailevi yaşantılarına etkisi. *New Era International Journal of Interdisciplinary Social Researches*, 7 (16), 179-193.

- Özer, M. (2021). Türkiye’de mesleki eğitimi güçlendirmek için atılan yeni adımlar. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (16), 1-16.
- Pelit, E. & Güçer, E. (2006). Turizm alanında öğretmenlik eğitimi alan öğrencilerin turizm işletmelerinde yaptıkları stajları değerlendirmeleri üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 139-164.
- Pelit, E., Demirdağ, Ş. A., Gökçe, Y. & Kılıç, İ. (2016). Turizm öğrencilerinin sektöre yönelik tutumlarının kariyer yapma isteklerine etkisi: staj yapan öğrenciler örneği. *3rd International Congress of Social Sciences, China To Ardiatic (İKSAD)*, 27-30 October, Antalya-Türkiye.
- Pines, A. M. (2005). The burnout measure short version (BMS). *International Journal of Stress Management*, 12(1), 78-88.
- Saçlı, Ç. (2011). *Otel İşletmelerinde Tükenmişlik Sendromu: Konya İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sampson, W.-G., & Akyeampong, O. (2014). Work-related stress in hotels: An analysis of the causes and effects among frontline hotel employees in the Kumasi Metropolis, Ghana. *Journal of Tourism & Hospitality*, 3(2), 1-9.
- Seymen, O., Bolat, T., Bolat, O. İ. & Kinter, O. (2017). Turizm sektöründe çalışma koşulları algısı, hizmet verme yatkınlığı ve mesleki yabancılaşma ilişkisi: Turizm eğitimi alan öğrenciler açısından bir değerlendirme. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (3), 401-430.
- Sezgin, O. M. (2001). *Genel Turizm ve Turizm Mevzuatı*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sırıklı, İ. K. & Pekerşen, Y. (2023). Gastronomi ve mutfak sanatları öğrencilerinin staj süreçlerinde yaşadıkları iş stresinin belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (87): 1325-1343.
- Solmaz, S. A. (2019). Türkiye’de turizm eğitim-öğretiminde karşılaşılan sorunlar üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (63), 853-866.
- Sop, S. A. (2014). İş baskısı, iş-serbest zaman çatışması, meslek memnuniyeti ve yaşam doyumu ilişkisi üzerine bir inceleme. *Turizm Akademik Dergisi*, 1 (1), 1-14.
- Sözbilir, F. (2022). Demografik özellikler açısından iş stresi algısı: konaklama sektörü örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 491-510.
- Şad, B. & Şahin, S. (2018). Otel çalışanlarının tükenmişlik düzeyinin yaşam doyumuna etkisi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15 (2), 461-480.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2023a). Mesleğim Hayatım. İnternet: <https://meslegimhayatim.meb.gov.tr/egitim/mesleki-egitim> adresinden 29.08.2023 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2023b). E-MESEM Sistemi. İnternet: <https://e-mesem.meb.gov.tr/login.aspx> adresinden 29.08.2023 tarihinde alınmıştır.
- Temirkanova, Z. & Atay, L. (2021). Otel çalışanlarında tükenmişlik ve işten ayrılma niyetine etkisi: Bişkek’te bir araştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (2), 1423-1435.

- Tsaur, S. H., & Yen, C. H. (2018). Work–leisure conflict and its consequences: Do generational differences matter?. *Tourism Management*, 69, 121-131.
- Tuna, M., Akça, İ., Tuna, A. A. & Gürlek, M. (2017). Turizm öğrenimi gören öğrencilerin sektör çalışma koşullarını algılamaları ve sektörde çalışmaya yönelik tutumları: meslek yüksekokulu, yüksekokul ve fakülte öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Turizm Akademik Dergisi*, 4 (2), 41-60.
- Tümkiye, S., Çam, S. & Çavuşoğlu, İ. (2009). Tükenmişlik ölçeği kısa versiyonu'nun Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 387-398.
- Türkay, O. & Yağcı, K. (2007). Turizm eğitimi alan öğrencilerin okulda ve turizm sektöründe “öğrenme” lerinin sektörden ayrılma eğilimlerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (4), 219-246.
- Unur, K. & Köşker, H. (2015). Türkiye’de turizm eğitimi ve turizm eğitimi alan öğrencilerin turizme bakış açılarına yönelik araştırmaların incelenmesi. *Cag University Journal of Social Sciences*, 12 (1), 44-71.
- Uygungil Erdoğan, S. & Özgen Çiğdemli, A. Ö. (2021). Turizm bağlamında işgören devri (turnover) çalışmalarının bibliyometrik analizi: web of science örneği. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 4 (2), 84-107.
- Ünlüönen, K. & Boylu, Y. (2005). Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde turizm eğitimindeki gelişmelerin değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (12), 11-32.
- Ünlüönen, K. & Boylu, Y. (2009). Türkiye’deki Örgün Turizm Eğitime İlişkin Rakamsal Gelişmelerin Değerlendirilmesi. *10. Ulusal Turizm Kongresi*, 21-24 Ekim, Mersin.
- Ünlüönen, K. (1993). Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde turizm eğitimi ve öğretimi. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6, 497-521.
- Wixom, B. H., & Watson, H. J. (2001). An empirical investigation of the factors affecting data warehousing success. *MIS quarterly*, 17-41.
- Wong, J. Y. & Lin, J. H. (2007). The role of job control and job support in adjusting service employee’s work-to-leisure conflict, *Tourism Management*, 28, 726-735.
- Yalman, Y. (2022). Mesleki eğitimin nitelikli insan kaynağı yetiştirilmesinde etkileri ve önemi. *International Journal of Current Social Science*, 1 (1), 26-31.
- Yeşiltaş, M., Öztürk, Y., & Hemmington, N. (2010). Tourism education in Turkey and implications for human resources. *Anatolia*, 21(1), 55-71.
- Yıldız, B. & Eren, D. (2021). Konaklama işletmesi çalışanlarının iş boş zaman çatışmasının mesleki tükenmişlik üzerindeki etkisi. *Journal of Tourism Research Institute*, 2 (2), 95-105.
- Yıldız, B. (2020). *Turizm Çalışanlarının İş- Boş Zaman Çatışmasının İş Tatminine, Boş Zaman Tatminine ve Psikolojik İyi Oluş Hallerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Zengin, M. (2023). A qualitative research on women managers in tourism sector: opportunities and challenges. *Journal of Applied Tourism Research*, 4 (1), 15-30.

The Mediating Role of Work-Leisure Time and Work-School Conflict in the Relationship Between Workload and Burnout Level of Tourism Students Registered in MESEM and Attitude Towards the Sector

Sait DURĞUN

Süleyman Demirel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Isparta/Türkiye

Ahmet TAYFUN

Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Tourism, Ankara/Türkiye

Cemal Ersin SİLİK

Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Tourism, Ankara/Türkiye

Extended Summary

The significance of having well-trained and educated human resources in the labor-intensive tourism sector is growing steadily. In the competitive and globalized tourism market, investing in human resources has become a pivotal factor in the sector's development (Yeşiltaş et al., 2010). Therefore, in order to ensure the sustainability of the qualified workforce needed by the tourism sector, there is a need for research that closely examines the institutions and programs that train qualified and educated personnel for the sector. However, there is no study in the literature that examines the dual roles between work and school of MESEM students, who play a crucial role in meeting the increasing demand for qualified human resources in the tourism sector and representing the sector's future workforce. This study aims to address this gap by examining MESEM students' workload in the tourism sector, the work-school and work-leisure time conflicts they encounter, the prevalence of burnout, and their attitude towards the sector.

Previous studies have shown that work overload is an important determinant of emotional exhaustion (Cordes et al., 1997). The tourism industry is one of the sectors with a heavy workload (Haldorai et al., 2019). Sampson and Akyeampong's (2014) study on hotel employees revealed that employees who perceive their workload as high are likely to experience job stress, especially when job demands do not match employees' capacities to meet these demands. Similarly, Faulkner and Patiar (1997) found that working too much was a common source of stress for hotel operations staff. In another study, Hwang et al. (2014) identified problems related to “working too much” and “working long hours” as one of the critical factors causing job stress among hotel employees. Therefore, employees who face work overload may be more likely to experience emotional exhaustion, work-free time, and work-school conflict. Therefore, based on the above-mentioned studies, in this study it was assumed that there was a positive relationship between workload, work-leisure time conflict, work-school conflict, and burnout. Thus, the following hypotheses were developed:

H1: Workload has a positive and significant effect on burnout.

H2: Workload has a positive and significant effect on work-leisure time conflict.

H3: Workload has a positive and significant effect on work-school conflict.

H4: Work-leisure time conflict has a positive and significant effect on burnout.

H5: Work-school conflict has a positive and significant effect on burnout.

Previous studies in the literature have shown that work-leisure time and work-school conflicts may mediate the relationship between workload and burnout. In the context of employees, burnout occurs when resources such as time, physical energy, and mental energy are consumed by work and cannot be renewed through leisure activities (Lin et al., 2014). Lin et al. (2014) revealed that work-leisure conflict causes burnout among accommodation and tourism sector employees. Similarly, previous studies have shown that workload causes work-school conflict (Andrade, 2018), and work-school conflict causes burnout in students (Lingard, 2007). Therefore, based on the findings of existing studies in the literature, in this study it was assumed that work-leisure time and work-school conflicts mediate the relationship between workload and burnout. Hence, the following hypotheses were proposed:

H6: Work-leisure time conflict has a mediating role in the relationship between workload and burnout.

H7: Work-school conflict has a mediating role in the relationship between workload and burnout.

Previous studies have revealed that students have some concerns about the tourism sector. According to Duman et al. (2006), tourism students find the nature and working conditions of the sector harsh. It is also stated that wages and additional income are below expectations. According to the results of the study conducted by Pelit et al. (2016), it was determined that students receiving tourism education did not consider a career in the sector in terms of the nature of the job, physical working conditions, and private life-time relationship. Based on the findings of the above studies, this study hypothesized that burnout, work-leisure time conflict, and work-school conflict have a negative impact on attitudes towards the sector. Therefore, the following hypotheses were developed:

H8: Burnout has a negative and significant effect on the attitude towards the sector.

H9: Work-leisure time conflict has a negative and significant effect on the attitude towards the sector.

H10: Work-school conflict has a negative and significant effect on the attitude towards the sector.

A quantitative research method was used to test the theoretical model proposed in the study. All scales used as data collection tools in the study were adapted from previous studies. Accordingly, five items of the work-leisure time conflict scale were adapted from the study of Lin, Wong, and Ho (2014), and five items of the work-school conflict scale were adapted from the study of Markel and Frone (1998). Back-Translation technique was used to translate the two scales, whose original versions were in English, into Turkish. The burnout scale developed by Pines (2005) and adapted into Turkish by Tümkaya, Çam and Çavuşoğlu (2009), the workload scale developed by Karasek (1979) and adapted into Turkish by Demiral et al. (2007), and finally the one measuring the attitude towards the sector's three statements were adapted from the study of Çatı and Bilgin (2013). All items were rated using a five-point Likert scale, ranging from (1) strongly disagree to (5) strongly agree. Since the focus of this study is MESEM students working in the tourism sector, the population of the research consists of students registered to MESEM working in the tourism sector in Antalya, one of the main tourist destinations in Türkiye. Since it is not possible to reach the entire research population due to limited time and high costs, convenience sampling method was preferred in this study. Data were collected using the survey method. A total of 317 students who participated in the research voluntarily comprised the sample group. In the analysis of the data, descriptive analysis was first conducted to determine the socio-demographic characteristics of the participants. Then, partial least squares SEM (PLS-SEM) analyses were performed using the SmartPLS 4. program to test the measurement model and hypotheses. This method

was preferred because it can easily analyze complex models with mediator variables, such as the research model in this study (Hair et al., 2019).

According to the analysis results, the positive effect of workload on work-leisure time conflict ($\beta = 0.512$; $p < 0.01$) and work-school conflict ($\beta = 0.486$; $p < 0.01$) is significant, while its effect on burnout is insignificant ($\beta = 0.073$; $p < 0.01$). Therefore, while hypotheses H2 and H3 were supported, hypothesis H1 was not. On the other hand, both work-leisure time conflict ($\beta = 0.375$; $p < 0.01$) and work-school conflict ($\beta = 0.404$; $p < 0.01$) have a positive and significant effect on burnout. Accordingly, hypotheses H4 and H5 were supported. However, it was determined that the effects of burnout ($\beta = -0.104$), work-leisure time conflict ($\beta = -0.005$), and work-school conflict ($\beta = 0.003$) variables on the attitude towards the sector were insignificant. Therefore, hypotheses H8, H9, and H10 were not supported. Additionally, direct, indirect, and total effects between workload and burnout were measured in order to determine the mediation hypotheses of the study (H6 and H7). The analysis results showed that the mediating role of both work-leisure time conflict and work-school conflict was significant. According to VAF values, both work-leisure time conflict (72%) and work-school conflict (73%) have a partial mediator role. As a result, hypotheses H6 and H7 were supported.

Ek 1. Etik Kurul İzni

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler
Etik Kurul Kararları

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
19.09.2023	140	31

31- Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü öğretim görevlisi Arş.Gör.Sait DURGUN tarafından yürütülen "**Mesleki Eğitim Merkezi (MESEM) Öğrencilerinin İş Okul Dengelerinin İncelenmesi**" başlıklı bilimsel çalışma hk.

Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü öğretim görevlisi Arş.Gör.Sait DURGUN tarafından yürütülen "**Mesleki Eğitim Merkezi (MESEM) Öğrencilerinin İş Okul Dengelerinin İncelenmesi**" başlıklı bilimsel çalışmanın kapsam ve uygulama açısından etik ilkelere ve insan haklarına uygun olduğuna,

Mevcutun oybirliği ile karar verildi.